

পাতনি

১.০০ পাতনি

১.১০ সমাজ-ভাষাতত্ত্ব :

সমাজ-ভাষাতত্ত্ব (socio-linguistics) হৈছে ভাষাতত্ত্বৰ এটা বিশেষ শাখা। সমাজৰ সৈতে ভাষাৰ সম্পৰ্কৰ অধ্যয়নকে সমাজ-ভাষাতত্ত্ব আখ্যা দিব পাৰি।^১ সাধাৰণ ভাষাবিজ্ঞানৰ লগত সমাজ-ভাষাতত্ত্বৰ পাৰ্থক্য এয়ে যে সাধাৰণ ভাষাবিজ্ঞানে ভাষাৰ গঠন প্ৰণালীৰ নিয়মসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰে আৰু সমাজৰ লগত তাৰ সম্পৰ্ক কেনেধৰণৰ তাক এৰাই চলে। তাৰ পৰিবৰ্তে সমাজ-ভাষাতত্ত্বই এই নিয়মসমূহৰ লগত সমাজখনৰ মানুহখিনিৰ কেনেধৰণৰ সম্পৰ্ক, তাক অধ্যয়ন কৰে।^২ বহুতো সমাজ-ভাষাতত্ত্বিকে ভাষাৰ বিভিন্নতা, এখন সমাজৰ প্ৰত্যেকেই কিয় একে ভাষা নকয় আৰু ভাষাৰ বিভিন্নতা আৰু ভাষাৰ পৰিবৰ্তনৰ মাজত কি সম্পৰ্ক আছে, তাক প্ৰতিফলিত কৰে। “সমাজ ভাষাবিজ্ঞানৰ গাঠনিত কোনো ভাষিক সম্প্ৰদায়ৰ ভাষাৰ বিভিন্ন ৰূপবোৰৰ সামাজিক বৈশিষ্ট্যসমূহত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰা হয়।”^৩ বহুতো সমাজ-ভাষাবিজ্ঞানীয়ে আকৌ ভাষা এটাই কেনেদৰে সামাজিক শ্ৰেণী, লিঙ্গ, গোষ্ঠী আৰু সামাজিক আৰু ব্যক্তিগত পৰিচয় দাঙি ধৰে, তাৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত।^৪ চমু কথাত ক’বলৈ গ’লে ভাষা আৰু ইয়াৰ গঠন আৰু সমাজখনৰ মানুহখিনিৰ

---

১. “We can define Socio-linguistics as the study of language in relation to society.”—Hudson, R.A. : **Sociolinguistics**, 1996, p. 1

২. “A widely held view is that there is such difference, and that linguistics differs from socio-linguistics in taking account only of the structure of language, the exclusion of the social contexts in which it is learned and used. The task of linguistics, accordingly to the view, is to work out the rules of language x, after which socio-linguistics may enter the scene and study any points at which these rules make contact with society—such as where alternative ways of expressing the same thing are chosen by different social groups.”—Hudson, R.A. : উক্ত গ্ৰন্থ পৃ. ১

৩. মৰল, দীপকৰ : উপভাষা বিজ্ঞান, দ্বিতীয় সংস্কৰণ, ১৯৮৯, পৃ. ৩৫

৪. “Some (socio-linguistics) are particularly interested in how ways of talking functions as claims to and displays of peoples social class, gender, ethnicity and social and personal identity.” —Crystal, David : **The Cambridge Encyclopedia of Language**, second edition, 1997, p. 418

কাৰ্যকলাপৰ কাৰ্যকলাপৰ সম্পৰ্কৰ অধ্যয়নেই হৈছে সমাজ-ভাষাতত্ত্ব।^৫

ভাষাৰ কেইবাটাও আঞ্চলিক ৰূপ থাকিব পাৰে, সমাজৰ স্তৰভেদে ভাষা ভিন্ন হ'ব পাৰে, কোনো এখন সমাজত দ্বিভাষী বা বহুভাষী লোক থাকিব পাৰে; সমাজ-ভাষাতত্ত্বই এই কথাবোৰ বিশদ ভাবে আলোচনা কৰে। “এই অধ্যয়নত সামাজিক কোনো ফৈদৰ ভাষিক বিশেষত্ব, ভাষাৰ প্ৰতি সামাজিক দৃষ্টিভঙ্গী, ভাষাৰ মান্য আৰু আঞ্চলিক ৰূপ, ভাষা ব্যৱহাৰৰ ধৰণ আৰু প্ৰয়োজনীয়তা, ভাষাৰ সামাজিক বিভিন্নতা আৰু স্তৰ, বহুভাষিক পৰিস্থিতিৰ সামাজিক ভিত্তি ইত্যাদি সামৰি লোৱা হয়।”^৬

১৯৬০ চনৰ পৰা ১৯৭০ চন মানৰ ভিতৰত সমাজ ভাষাবিজ্ঞানৰ চৰ্চাই বিকাশ লাভ কৰে।^৭ ১৯৬৬ চনত William labov এ এটা ভাষিক সম্প্ৰদায়ৰ মাজত থাকিব পৰা বিভিন্নতাৰ ৰূপক সামাজিক আৰু প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞানৰ কৌশল অৱলম্বন কৰি সংগ্ৰহ কৰা বিভিন্ন চানেকিৰ প্ৰদৰ্শনেৰে সমাজ ভাষাবিজ্ঞানৰ এক নতুন দিগন্ত উন্মোচন কৰিলে। তেওঁৰ ‘*The Social stratification of New york speech*’ নামৰ প্ৰখ্যাত গৱেষণা গ্ৰন্থত দেখুওৱা হৈছে যে সামাজিক বাধা আৰু দূৰত্বই ভাষাত বিভিন্নতাৰ সৃষ্টি কৰে। এই ভাষাগত বিভিন্নতাসমূহক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই তেওঁ বিভিন্ন সামাজিক উপভাষাসমূহ নিৰ্ণয় কৰিছিল। তেওঁ পোন প্ৰথমবাৰৰ বাবে এই গ্ৰন্থত নিউ ইয়ৰ্কৰ শ্ৰমিক শ্ৰেণীৰ উপভাষা, উচ্চ মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ উপভাষা ইত্যাদি নিৰ্ণয় কৰি সমাজ-ভাষাবৈজ্ঞানিক অধ্যয়নত এক নতুন দিগন্তৰ সূচনা কৰিছিল।

১.২০ ভাষিক জনগোষ্ঠী :

কোনো এটি ভাষা চলে কোনো এক বিশেষ সম্প্ৰদায়ৰ মাজত। কোনো এক সম্প্ৰদায়ৰ অন্তৰ্গত লোকসকলে পৰস্পৰৰ মাজত ভাব বিনিময়ৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ কৰা প্ৰণালীৰদ্ধ যাদৃচ্ছিক ধ্বনি প্ৰতীকৰ নাম ভাষা।^৮ আনহাতে কোনো এক সম্প্ৰদায় হৈছে একেলগে বসবাস কৰা

৫. গোস্বামী, সত্যেন্দ্ৰ নাৰায়ণ : সমাজ-ভাষাবিজ্ঞান : এটি চমু আভাস (প্ৰবন্ধ), ভাষাৰ তত্ত্বকথা (সম্পাঃ পাদুন, নাহেল্ল, ১৯৯৩, পৃ. ৩৫

৬. মৰল, দীপকৰ : প্ৰাণ্ডক্ত গ্ৰন্থ, পৃ. ৩৩

৭. “In particular, it became possible in the United States in the 1960s and 1970s to found relatively largescale research projects connected with the speech under privileged groups, on the ground that the findings would make possible a more satisfactory.”—Hudson, R,A. : প্ৰাণ্ডক্ত গ্ৰন্থ, পৃ. 2

৮. “A language is a system of arbitrary vocal symbols by means of which a social group co-operates.”—Bloch & Trager : *Outline of Linguistic Analysis*, 1942, p. 5

কিছুমান সাধাৰণ বৈশিষ্ট্যযুক্ত এক লোক-সমষ্টি। এটি সম্প্ৰদায়ৰ লোকসকলে পৰস্পৰ অংশ গ্ৰহণেৰে একেলগে বসবাস কৰে, তেওঁলোকে প্ৰত্যেকেৰে ব্যক্তিসত্তা বজাই ৰাখিও এক সামাজিক জীৱন কটায়।^{১০} কোনো এক সম্প্ৰদায়ৰ দুটা দিশ থাকিব পাৰে—(ক) ভৌগোলিক এলেকা (Locality) আৰু (খ) সাম্প্ৰদায়িক আবেগ (Community sentiment)^{১১} অৰ্থাৎ কোনো এক সম্প্ৰদায়ে এক নিৰ্দিষ্ট ভৌগোলিক এলেকাত বসবাস কৰাৰ উপৰিও সেই সম্প্ৰদায়ৰ অন্তৰ্গত লোকসকলে সাম্প্ৰদায়িক আবেগৰ বশবৰ্তী হৈ একে ভাষা ব্যৱহাৰ কৰে আৰু একে আচাৰ-ৰীতি পালন কৰে। গতিকে ভাষিক জনগোষ্ঠী হৈছে একে ভাষা (অথবা উপভাষা) ব্যৱহাৰ কৰা মানুহৰ সমষ্টি।^{১২} Charles F. Hockett -ৰ ভাষাত ভাষিক জনগোষ্ঠী হৈছে এটা সাধাৰণ ভাষাৰ মাধ্যমেদি, প্ৰত্যক্ষ ভাৱেই হওক অথবা পৰোক্ষ ভাৱেই হওক, পৰস্পৰৰ মাজত ভাৱ বিনিময় কৰা এক জন-সমষ্টি।^{১৩} Leonard Bloomfield-ৰ মতে কথাৰ মাধ্যমেৰে ভাৱ বিনিময় কৰা এক লোক-সমষ্টিয়েই হ'ল ভাষিক জনগোষ্ঠী।^{১৪} সুকুমাৰ সেনে ভাষিক সম্প্ৰদায়ৰ সংজ্ঞা এনেদৰে আগবঢ়াইছে—“ভাষাৰ কাজে বিশেষ এক নিৰ্দিষ্ট ধৰণী সমষ্টি ব্যৱহাৰকাৰী জনমণ্ডলীকে বোলে ভাষা সম্প্ৰদায়. (Speech community)।”^{১৫}

---

৯. “Wherever the members of any group, small or large, live together in such a way that they share, not this or that particular interest, but the basic condition of a common life, we call that group a community.”—Maciver R.M & Page, Charles H. : **Society—An Introductory Analysis**, 1950, Reprint 2004, p. 8-9

১০. উক্ত গ্ৰন্থ, পৃ. 9

১১. “Speech community : all the people who use a given language (or dialect).”—Lyons, John : **New Horizons in linguistics**, 1970, p. 326

১২. “A speech community : the whole set of people who communicate with each other, directly or indirectly, via the common language.”—**A Course in Modern Linguistics**, Indian Reprint 1970, sec. 1.3, p. 8

১৩. “A speech community is a group of people who interact by means of speech.”—**Language**, 1933, p. 43

১৪. ভাষাৰ ইতিবৃত্ত, নৱম মুদ্ৰণ, ২০০২, পৃ. ১৭

এটা ভাষিক জনগোষ্ঠীৰ মাজত কেইটামান বিশেষ বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হয়। যেনে:^{১৫}—
 (ক) এটা উমৈহতীয়া ভাষা (A language in common), (খ) ভাষাটোৰ ব্যৱহাৰৰ উমৈহতীয়া
 পদ্ধতি (Common ways of using language), (গ) ভাষাটোৰ প্ৰতি একে প্ৰতিক্ৰিয়া আৰু
 ভঙ্গী (Common reactions and attitudes to language), (ঘ) উমৈহতীয়া সামাজিক
 বন্ধন (Common Social bonds)।

১.৩০ পিজিনঃ

যিকেইটা কাৰণৰ কাৰণে ভাষা এটাৰ পৰিবৰ্তন হয়, তাৰ ভিতৰত এটা প্ৰধান
 কাৰণ হৈছে অন্য ভাষাৰ প্ৰভাৱ। এটা ভাষাৰ ওপৰত অন্য ভাষাৰ প্ৰভাৱ পৰাৰ অন্যতম কাৰণ হৈছে
 জন প্ৰব্ৰজন। কেতিয়াবা কেতিয়াবা পৰবৰ্তী কালত অহা জনগোষ্ঠীটোৰ ভাষাই পূৰ্ববৰ্তী
 জনগোষ্ঠীটোৰ ভাষাতকৈ বেছি জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰিব পাৰে।^{১৬} কিন্তু পৰবৰ্তী কালত অহা
 জনগোষ্ঠীটোৰ ভাষাটোৱে পূৰ্বৰ ভাষাটোক আঁতৰাই পঠাব নোৱাৰে। বহুতো ক্ষেত্ৰত দুয়োটা ভাষাই
 সহাবস্থান কৰা দেখা যায়। যদি পৰবৰ্তী কালত অহা জনগোষ্ঠীটোৰ সংখ্যা যথেষ্ট হয় আৰু
 তেওঁলোকে সেই ঠাইত দীৰ্ঘকাল জুৰি থাকে, তেতিয়া হ'লে স্থানীয় ভাষাটোৰ ওপৰত প্ৰব্ৰজিত
 ভাষাটোৱে বিৰাট প্ৰভাৱ পেলাব পাৰে। এনেকুৱা পৰিস্থিতিত দুয়োটা ভাষাৰ সংমিশ্ৰণত এটা নতুন
 ভাষাৰ সৃষ্টি হ'ব পাৰে। এনেকুৱা মিশ্ৰিত ভাষাকে পিজিন বুলি কোৱা হয়। এনেকুৱা ক্ষেত্ৰত প্ৰভাৱ
 বিস্তাৰ কৰা ভাষাটোক অতিস্তৰ (superstratum) আৰু প্ৰভাৱান্বিত ভাষাটোক অধঃস্তৰ (sub-
 stratum) বুলি কোৱা হয়। পিজিন একোটাই সাধাৰণতে প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰা ভাষাটোৰ পৰা শব্দ
 সম্ভাৰ গ্ৰহণ কৰে আৰু প্ৰভাৱান্বিত ভাষাটোৰ পৰা গ্ৰহণ কৰে গঠন প্ৰক্ৰিয়া।^{১৭}

১৫. Riley Brian T.: প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, পৃ. ১৭

১৬. "Sometimes the migrating people are more populous than the indigenous people, and the language of the immigrants supplants that of later."—Napoli, Donna Jo : **Language Matters**, Oxford University Press, 2003, p. 123

১৭. "If the migrating people are numerous enough and stay long enough, their language can have serious linguistic effect on the entire community language, to the point that the resulting language has a lot in common with both the previous language"—Napoli, donna jo : উক্ত গ্ৰন্থ, p. 125

পিজিনক বহুত সময়ত ব্যৱসায়িক ভাষা বুলিও ক'ব পৰা যায়। কাৰণ পিজিনৰ সৃষ্টি হয় দুটা পৃথক ভাষা কোৱা লোকৰ মাজত ব্যৱসায়িক কাৰণত।^{১৮} জগতৰ পিজিন সমূহলৈ লক্ষ্য কৰিলে কেইটামান বিশেষ বৈশিষ্ট্য পৰিলক্ষিত হয়। যেনে—

(ক) পিজিনৰ কোনো স্থায়ী ভাষিক জনগোষ্ঠী নাথাকে। পিজিন কোৱা প্ৰত্যেকটো জনগোষ্ঠীয়ে নিজৰ মাজত সিহঁতৰ স্থানীয় ভাষা কয়।^{১৯} পিজিন কেৱল পৃথক পৃথক ভাষিক জনগোষ্ঠীৰ মাজত তাৰ বিনিময়ৰ কাৰণে ব্যৱহৃত হয়।^{২০}

(খ) কোনো এটা ভাষাৰ পৰা প্ৰচুৰ ঋণ গ্ৰহণ কৰি অন্য ভাষাত যোগ দিলেই পিজিনৰ সৃষ্টি নহ'ব পাৰে। কাৰণ এটা ভাষাই আনটো ভাষাৰ পৰা কোনবোৰ উপাদান গ্ৰহণ কৰিব, তাৰ কোনো পূৰ্ব নিৰ্দ্ধাৰিত ৰূপ নাই।^{২১} পিজিন একোটাৰ সৃষ্টি হয় তেতিয়া, যেতিয়া দুয়োটা ভাষিক জনগোষ্ঠীয়ে দুয়োৰে মাজত থকা ভাব বিনিময়ৰ ব্যৱধান আঁতৰাই সেতু নিৰ্মাণৰ চেষ্টা কৰে।^{২২}

(গ) একোটা পিজিন কোনো এটা ভাষাৰ অপভ্ৰংশ বা কুৰূপ (bad language) নহ'ব পাৰে। কোনোৱে ইয়াক এজন ব্যক্তিয়ে বিদেশী ভাষা এটা শিকাৰ অসফল প্ৰচেষ্টা বুলিও ক'ব পাৰে। সেইকাৰণে কোনো কোনোৱে পিজিনক 'শিশু মাত' (baby talk) বুলি অভিহিত কৰিছে।^{২৩} আনহাতে কোনো কোনোৱে পিজিনক 'বিদেশী মাত-কথা' (foreigner talk) বুলিও অভিহিত কৰিব খোজে। কাৰণ এনেকুৱা ভাষা এটাৰ সৃষ্টি হয় ভাষা অনুকৰণ কৰোঁতাৰ ভুলৰ বাবে।^{২৪}

---

১৮. "Since the reason for wanting to communicate with members of the other communities is often trade, a pidgin may be what is called a **TRADE LANGUAGE**."—Riley, Brian T. : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, p. 86

১৯. Napoli, donna jo : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, p. 129

২০. Riley, Brian T. : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, p. 91

২১. Hudson R.A : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, p. 62

২২. Riley, Brian T. : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, p. 91

২৩. Hockett, Charles F : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, p. 421

২৪. "There is no evidence that speaker of the base language ever listen critically or attentively to non-native speakers. Foreigner Talk, therefore has its source mainly in the preconceived notion of people who think they are initiating foreigners, but are in fact spontaneously creating the simplified talk themselves."—Aitchison, Jean : **Language change - Progress or decay**, 1981, p. 195

(ঘ) পিজিন সমূহ সাধাৰণতে দীৰ্ঘ স্থায়ী নহয়। কেইটামান বছৰ আৰু কাচিৎহে এটা শতিকাৰ ওপৰ এটা পিজিন চলি থকা দেখা যায়। এটা বিশেষ পৰিস্থিতিত পিজিন একোটাৰ সৃষ্টি হয় আৰু পৰিস্থিতিটো আঁতৰ হ'লেই পিজিন একোটা নাইকীয়া হয়।^{২৫}

(ঙ) পিজিনৰ ধ্বনি প্ৰণালীসমূহ সৰল আৰু সিহঁতৰ মাজত উচ্চাৰণৰ বিভিন্নতা স্পষ্ট হোৱা দেখা যায়।^{২৬}

(চ) পিজিনৰ শব্দ ভাণ্ডাৰ স্বাভাৱিক ভাৱেই কম। ব্যৱসায়ৰ প্ৰাথমিক কাম-কাজ চলাবৰ কাৰণে অথবা প্ৰভু-ভূত্যৰ মাজত ভাব বিনিময়ৰ কাৰণে যিমানখিনি শব্দৰ প্ৰয়োজন, সিমানখিনিহে পিজিনত পোৱা যায়।^{২৭} কিন্তু এই সীমিত শব্দ সম্ভাৰেই প্ৰয়োজন হোৱা সকলো ভাব বিনিময় কৰিবৰ কাৰণে শব্দ সমূহৰ অৰ্থৰ পৰিসৰ বহল হোৱা দেখা যায় বা শব্দ সমূহৰ অৰ্থৰ বিস্তাৰ ঘটা দেখা যায়। তদুপৰি একোটা পিজিনে অন্য ভাষাৰ পৰা শব্দ ধাৰৰ প্ৰক্ৰিয়া অব্যাহত ৰাখি শব্দ ভাণ্ডাৰ চহকী কৰিব পাৰে।^{২৮}

(ছ) সকলোবোৰ পিজিনৰে একোটা প্ৰণালীৰূপ ব্যাকৰণ আছে।^{২৯}

কেতিয়াবা কেতিয়াবা পিজিন একোটাই কাৰ্যালয়ৰ ভাষাৰ মৰ্যাদাও লাভ কৰা দেখা যায়। তেতিয়া সেই ভাষাটো ৰেডিঅ', বাতৰি কাকত আদিতো ব্যৱহৃত হয়। আনকি তেনেকুৱা পিজিনত সাহিত্যও সৃষ্টি হ'ব পাৰে। তেনেকুৱা পিজিনক 'সম্প্ৰসাৰিত পিজিন' (Expanded Pidgin) বুলি কোৱা হয়।^{৩০} সম্প্ৰসাৰিত পিজিনৰ ভিতৰত ক্ৰিও (Krio), নাইজেৰিয়াৰ পিজিন ইংৰাজী (Nigerian Pidgin English), বিছলামাৰ (Vislamar), টক পিজিন (Tok Pidgin) আদি বিশেষ ভাবে উল্লেখযোগ্য।

কৃত্ৰিম ভাষা আৰু পিজিনৰ মাজত পাৰ্থক্য আছে। এটা পিজিন সাধাৰণতে দ্বিভাষিক অৱস্থাৰ বাস্তৱ পৰিস্থিতিত সৃষ্টি হয়; আনহাতে কৃত্ৰিম ভাষা কোনো এজন পণ্ডিতে সৃষ্টি কৰি লয়।^{৩১}

---

২৫. Crystal, David : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, p. 356

২৬. Hockett, Charles F : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, p. 221

২৭. Hockett, Charles F : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, p. 421

২৮. Hockett, Charles F : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, p. 421

২৯. Hockett, Charles F : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, p. 421

৩০. Crystal, David : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, p. 336

৩১. Hockett, Charles F : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, p. 422

১.৪০ ক্রেওল :

কেতিয়াবা কেতিয়াবা পিজিন একোটা কোনো এটা জনগোষ্ঠীৰ বাবে মাতৃভাষা হৈ পৰিব পাৰে। তেতিয়া সেই পিজিনক ক্রেওল বোলা হয়। এনেকুৱা ভাষাবোৰৰ শব্দবোৰ পিজিনৰ সৈতে একে যদিও বাক্য গঠন প্ৰক্ৰিয়া প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰা (superstratum) বা প্ৰভাৱান্বিত ভাষা (substratum) কোনোটোৰ পৰাই পোনপোতীয়া ভাবে ধাৰ কৰা নহয়, দুয়োটা ভাষাৰ বাক্য গঠন প্ৰক্ৰিয়াৰ মিশ্ৰণত এক নতুন বাক্য গঠন প্ৰক্ৰিয়াৰ সৃষ্টি কৰি লোৱা হয়।^{৩২} চমু কথাত ক'বলৈ গ'লে যি পিজিনৰ এক স্থায়ী ভাষিক জনগোষ্ঠী আছে, সেয়াই ক্রেওল।^{৩৩}

ক্রেওল শব্দটো ফৰাচী ভাষাৰ শব্দ। ফৰাচী ভাষাই এই শব্দটো ধাৰ কৰিছে স্পেনিছ ভাষাৰ ক্ৰিওল্লো (criollo) শব্দৰ পৰা, যাৰ অৰ্থ হ'ল স্থানীয়, থলুৱা ইত্যাদি। প্ৰথমতে ক্রেওল শব্দটো ফ্ৰান্স, ৰেষ্ট ইণ্ডিজ আৰু লুইছিয়ানাত ভূতাসকলৰ ভাষাক থলুৱা (indigenous) অৰ্থত বুজাবলৈ এই ক্রেওল শব্দটোৰ প্ৰয়োগ কৰা হৈছিল; পৰৱৰ্তী কালত পিজিনৰ পৰা বিকশিত স্বাভাৱিক ভাষা একোটাক বুজাবলৈ এই শব্দটোৰ প্ৰয়োগ কৰা হ'ল।^{৩৪} অকল যে দাসত্ব বা ব্যৱসায়িক কাৰণতে ক্রেওল একোটাৰ সৃষ্টি হয়, তেনে নহয়; যেতিয়া বিভিন্ন ভাষিক জনগোষ্ঠী একেলগ হয়, তেতিয়াও ক্রেওল একোটাৰ উদ্ভৱ হ'ব পাৰে।

পিজিন একোটা ক্রেওললৈ ৰূপান্তৰিত হোৱা প্ৰক্ৰিয়াটোক 'ক্রেওলীকৰণ' (creolisation)

---

৩২. "One of the most marvelous facts discovered by linguists is that the very first generation of children born into a pidgin speaking community develops its own language, called a creole, which has vocabulary in common with the pidgin but a set of rules for sentence formation that is not derivative from either the superstratum or the substratum." —Napoli, donna jo : প্ৰাণ্ডক্ত গ্ৰন্থ, p. 129

৩৩. "A pidgin which has acquired native speakers is called a creole language."—Hudson , প্ৰাণ্ডক্ত গ্ৰন্থ, p. 62

৩৪. "In the French, West Indies and Louisiana, the slaves' language was called creole, using the french word for 'indigenous' (from spanish criollo, 'native'); this term has come to be applied to any language that has undergone a similar development, growing out of a pidgin to become the first language of a speech community."—Hall Robert A. : **Pidgin and Creole Languages**, Fourth printing, 1979, Introduction, P. x111.

বোলা হয়।^{৩৫} আনহাতে ইয়াৰ বিপৰীত প্ৰক্ৰিয়াটোক ‘অনা-ক্ৰেঙলীকৰণ’ (decreolisation) বোলা হয়। অনা-ক্ৰেঙলীকৰণৰ উদ্ভৱ হয় তেতিয়া, যেতিয়া ক্ৰেঙল ভাষা কোৱা ঠাই এখনত অন্য জনগোষ্ঠীসমূহে ক্ৰেঙলৰ উৎস ভাষাটোক ক’বলৈ আৰম্ভ কৰে। যিহেতু ক্ৰেঙলৰ উৎস ভাষাটো ক্ৰেঙলতকৈ বেছি মৰ্যাদা সম্পন্ন, সেইকাৰণে ক্ৰেঙল কোৱা জনগোষ্ঠী সমূহে সেই মৰ্যাদাপ্ৰাপ্ত ভাষাটোৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হোৱাটো স্বাভাৱিক।^{৩৬} সমাজ-ভাষাবিজ্ঞানীসকলে ক্ৰেঙলক ‘বেছিলেক্ট’ (Basilect) আৰু মৰ্যাদাপ্ৰাপ্ত ভাষাটোক ‘এক্ৰোলেক্ট’ (Acrolect) বুলি অভিহিত কৰিছে। আনহাতে বেছিলেক্ট আৰু এক্ৰোলেক্টৰ মাজৰ পৰ্যায়ৰ ভাষাটোক ‘মেছোলেক্ট’ (Mesolect) বুলি অভিহিত কৰিছে। বেছিলেক্ট আৰু এক্ৰোলেক্টৰ মাজৰ প্ৰক্ৰিয়াটোক ‘ক্ৰেঙলোত্তৰ নিৰৱচ্ছিন্নতা’ (Post creole continuum) বুলি অভিহিত কৰা হয়।^{৩৭} এই প্ৰক্ৰিয়াটোৰ লগত মেছোলেক্ট সম্পৰ্কিত। এক্ৰোলেক্ট আৰু বেছিলেক্টৰ দৰেই প্ৰত্যেকটো মেছোলেক্টেই এটা ভাষাত থাকিব লগীয়া সকলোবোৰ উপাদান লৈ গঠিত।^{৩৮} মেছোলেক্ট একোটা বেছিলেক্ট আৰু এক্ৰোলেক্ট — উভয়ৰে উপাদান লৈ গঠিত। যিয়েই নহওক, বেছিলেক্টৰ পৰা মেছোলেক্টৰ মাজেদি এক্ৰোলেক্টলৈ যোৱাৰ প্ৰৱণতা ক্ৰেঙলবিলাকৰ মাজত দেখা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে Todd-এ দাঙি ধৰা Nigeria-ৰ এই কেইটা বাক্য ল’ব পাৰি, যি কেইটা বাক্য ইংৰাজী I came and carried it way-ৰ অনুৰূপ হিচাপে ব্যৱহৃত হৈছে।^{৩৯}

(ক) A bin kam, kariam go.

(খ) A kom, kariam go.

(গ) A com, Kariam awe.

(ঘ) A kem and kari it awe.

ওপৰৰ উদাহৰণ কেইটা চালে দেখা যাব যে বেছিলেক্টৰ (ক নং বাক্য) পৰা মেছোলেক্টলৈ (ঘ নং বাক্য) চাৰিটা পৰ্যায় আছে। এই চাৰিটা পৰ্যায়ত ক্ৰমে ক্ৰমে মৰ্যাদাপ্ৰাপ্ত ইংৰাজীৰ ওচৰলৈ

৩৫.Hudson R.A : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, p. 63

৩৬.Hudson R.A : উক্ত গ্ৰন্থ, p. 64

৩৭.Hudson R.A : উক্ত গ্ৰন্থ, p. 64

৩৮. “Like the acrolect and basilect, each Mesolect is a vast collection of items which could (in principle at least) constitute the entire language of a group of speakers.”—Hudson R.A : উক্ত গ্ৰন্থ, p. 65

৩৯.Hudson R.A : উক্ত গ্ৰন্থ, p. 65

পৰিবৰ্তন লাভ কৰি মেছোলেক্টৰ পৰ্যায় পাইছে। (ক)নং বাক্যৰ bin kam শব্দ দুটা ক্ৰমে kom ব মাজেদি kem (came) হৈছে। আনহাতে kariam শব্দটো ক্ৰমে kari it (carried it) লৈ পৰিবৰ্তন হৈছে। সেইদৰে go শব্দটো ক্ৰমে awe (way)-লৈ ৰূপান্তৰ হৈছে। এনেদৰে পৰিবৰ্তন লাভ কৰি ইংৰাজী বাক্যটোৰ উচ্চাৰণৰ সম পৰ্যায় লাভ কৰি সি মেছোলেক্ট পৰ্যায় পাইছে।

Robert A. Hall-ৰ মতে ক্ৰেঙলীয়কৰণ হৈছে পিজিনৰ থলুৱাকৰণ বা স্থানীয়কৰণ।^{৪০} বেলেগ বেলেগ ভাষী এহাল দম্পতিয়ে পৰস্পৰৰ মাজত যোগাযোগ কৰিবলৈ দ্বিতীয় ভাষা হিচাপে পিজিনৰ আশ্ৰয় লোৱা দেখা যায়। আনহাতে তেওঁলোকৰ ল'ৰা-ছোৱালীয়ে ভাব বিনিময় কৰিবলৈ সেই পিজিনকে প্ৰথম ভাষা (মাতৃ ভাষা) হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ লয়। তেতিয়া সেই পিজিন ক্ৰেঙললৈ ৰূপান্তৰিত হয়।

১.৫০ উপভাষা, সামাজিক উপভাষা আৰু নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা :

উপভাষা হৈছে ভাষাৰ আঞ্চলিক ৰূপ। কিন্তু এই আঞ্চলিক ৰূপটো অন্য আঞ্চলিক ৰূপ কোৱা লোকে বুজি নোপোৱা বিধৰ হ'ব নালাগে। অন্যথা সি উপভাষা নহৈ পৃথক ভাষা হ'ব।^{৪১} এই উপভাষা সৃষ্টিৰ মূলতে হৈছে মানুহবোৰৰ মাজত যোগাযোগৰ অভাৱ। এই যোগাযোগৰ অভাৱ প্ৰাকৃতিক, সামাজিক বা ৰাজনৈতিক বাধাৰ কাৰণে হ'ব পাৰে।

উপভাষা অকল ভৌগোলিক এলেকাতে গঢ়ি নুঠে। বহুত ক্ষেত্ৰত ভৌগোলিক সীমা অতিক্ৰম কৰি গোষ্ঠীভেদে বা সামাজিক শ্ৰেণীভেদে উপভাষা গঢ়ি উঠিব পাৰে। ইয়াৰ লগত দুটা কাৰণ জড়িত হৈ আছে। প্ৰথম কথা হৈছে মানুহৰ প্ৰব্ৰজন। মানুহে বিভিন্ন কাৰণত এঠাইৰ পৰা আন ঠাইলৈ প্ৰব্ৰজন কৰে। প্ৰব্ৰজন কৰোঁতে তেওঁলোকে নিজৰ ভাষাটোও লৈ যায় আৰু নতুন

৪০.Hall, Robert A. : প্ৰাণ্ডক্ত গ্ৰন্থ, Introduction, P. x11v

৪১. “ *Dialect is a specific form of a given language, spoken in a certain locality or geographic area, showing sufficient differences from the standard of literary form of that language, as to pronunciation, grammatical constitution and idiomatic use of words , to be considered a dialect entity, yet not sufficiently distinct from other dialects of the language to be regarded as a different languages.*”—Pie A. & Gaynor Frank : **A Dictionary of Linguistics**, 1954 (গৌণ উৎসঃ Varshney R. L. : **An Introductory Text Book Of Linguistics and Phonetics** ,2002, p. 298.

ঠাইৰ নতুন পৰিবেশত কিছু সলনি কৰি লয়।^{৮২} দ্বিতীয়তে উপভাষা সৃষ্টিত অকল ভৌগলিক সীমাই মূল কথা নহয়, ইয়াৰ লগতে সামাজিক শ্ৰেণী, লিঙ্গ, বয়স আদি কথাও জড়িত হৈ থাকে।^{৮৩} এই দুটা কাৰণতে গোষ্ঠীভেদে বা শ্ৰেণীভেদে উপভাষা গঢ়ি উঠিব পাৰে। এনেকুৱা উপভাষাক সামাজিক উপভাষা (social dialect or sociolect) বোলা হয়। “এটা ভাষাৰ যিকোনো দলে যেতিয়া একে ধৰণৰ সামাজিক বান্ধোনেৰে বান্ধ খাই একে ব্যৱস্থাপনাৰে বসবাস কৰি সেই দলৰ অন্তৰ্ভুক্ত নোহোৱাসকলৰ ভাষাতকৈ সুকীয়া ধৰণেৰে ভাৱ প্ৰকাশ কৰি দলীয় একতা প্ৰকাশ কৰে বা তাৰ মাজেদি তেওঁলোকৰ স্বকীয়তা প্ৰকাশ কৰে, তেতিয়াই সামাজিক উপভাষাৰ উদ্ভৱ হয়।”^{৮৪}

সামাজিক উপভাষা সমাজৰ দুটা দিশত দেখা দিব পাৰে— (ক) সামাজিক শ্ৰেণীভেদে আৰু (খ) জাতি বা গোষ্ঠীভেদে। এখন সমাজত সাধাৰণতে বিভিন্ন স্তৰৰ মানুহে বাস কৰে। উচ্চ বা অভিজাত, মধ্যবিত্ত, নিম্ন বিত্ত আদি বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ মানুহে বসবাস কৰে আৰু তেওঁলোকৰ মাজত সঘন যোগাযোগৰ অভাৱৰ হেতু তেওঁলোকৰ ভাষাও কিছুমান সুকীয়া সুকীয়া ৰূপ লয়। এনেকুৱা ধৰণৰ উপভাষাবোৰক সামাজিক শ্ৰেণীগত উপভাষা (social class dialect) বুলি অভিহিত কৰা হয়। আনহাতে এখন সমাজত বসবাস কৰা বিভিন্ন গোষ্ঠী বা জাতিৰ মাজতো ভাষাৰ সুকীয়া ৰূপ গঢ় লৈ উঠিব পাৰে। এনেকুৱা ধৰণৰ গোষ্ঠীভেদে বা জাতিভেদে গঢ় লৈ উঠা ভাষাৰ সুকীয়া ৰূপবোৰক ‘নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা’ (caste dialect) বুলি অভিহিত কৰা হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে দক্ষিণ ভাৰতৰ ব্ৰাহ্মণ আৰু অব্ৰাহ্মণসকলৰ ভাষাৰ মাজত সুকীয়া সুকীয়া উপভাষা গঢ় লৈ উঠা পৰিলক্ষিত হয়।^{৮৫} নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা পৃথিৱীৰ প্ৰায় সকলো ভাষাতে দেখিবলৈ পোৱা যায়। আনকি বৃটেইনৰ দৰে যোগাযোগৰ ক্ষেত্ৰত উন্নত দেশতো এই ক্ষেত্ৰত প্ৰযোজ্য—“*Strong dialect differences may in Britain be a thing of the past. And the accent differences that remain do not normally hinder mutual intelligibility to any great degree. To some extent, then, the picture is one of*

---

৮২. “...there is geographical mobility—people move from one place to another, taking their dialects with them even if they modify them in the course of time to fit their new surrounding.”—Hudson R.A : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, p. 41

৮৩. Hudson R.A : উক্ত গ্ৰন্থ, p. 42

৮৪. মৰল, দীপঙ্কৰ : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, পৃ. ৪১-৪২ .

৮৫. মৰল, দীপঙ্কৰ : উক্ত গ্ৰন্থ, পৃ. ১০৯.

gradually increasing uniformity and homogeneity. However, even in a highly centralised society such as Britain some very marked kinds of linguistic diversity remain. Most commonly these are bound up with promoting or preserving distinct ethnic identity.”^{৪৬}

১.৬০ অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰেক্ষাপটত পিজিন, ক্ৰেওল আৰু নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাৰ পৰিচয় :

অসমীয়া ভাষাটো উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ বিভিন্ন জাতিৰ যোগাযোগৰ উমৈহতীয় ভাষা (lingua franca)। এই অঞ্চলটো প্ৰধানকৈ অনাৰ্য বা জনজাতি অধ্যুষিত অঞ্চল। এওঁলোকৰ বেছি সংখ্যকেই দ্বিভাষিক। ১৯৯১ চনৰ লোকপিয়ল মতে অসমৰ বিভিন্ন জিলাত দ্বি-ভাষিক জনজাতি লোকৰ সংখ্যা এনেধৰণৰ^{৪৭}—

জিলা	সৰ্বমুঠ জনজাতি	দ্বিভাষিক লোকৰ সংখ্যা
ধুবুৰী	৩১,৬২৮	১৩,৭৪৩
কোক্‌ৰাঝাৰ	৩,২২,০০৬	৯২,৩৮৩
গোৱালপাৰা	১,১৩,৪০১	৫২,২২৬
বৰপেটা	১,০৯,৬৯৩	৩৪,০০০
নলবাৰী	১,৭৯,৪৪৬	৬৪,০৮৫
কামৰূপ	১,৮৯,০০২	৫১,২৪৮
দৰং	২,২২,৭৫৩	৮০,৮২১
শোণিতপুৰ	১,৫০,৮৭০	৭১,৪২৫
লক্ষীমপুৰ	১,৭৪,৬৫৪	৭৬,৫৫৩
ধেমাজী	২,০৮,৫৫৬	৯৭,৫১৪
মৰিগাঁও	৯৪,৭৪৫	২৭,৪৬৮

৪৬. Riley, B.T : ঞাণ্ডু গ্ৰন্থ, p. 157

৪৭. Census of india—1991, Special table on S.C. & S.T.

নগাওঁ	৬৭,৭২৯	১৯,৭০১
গোলাঘাট	৮৩,৭৭৯	৩১,৯৩১
যোৰহাট	১,০৩,৯৮৬	৪৪,৮২৬
শিৱসাগৰ	৩৩,৭৪৬	১২,৬০৯
ডিব্ৰুগড়	৭৬,৩৪৯	২৯,৭০৮
তিনচুকীয়া	৪৯,৯৬৭	১৮,২৪৪
কাৰ্বি আংলং	৩,১৯,২০৭	১,৪৪,৯২৯
উত্তৰ কাছাৰ	৮৭,২১৬	৩৪,২০৬
কৰিমগঞ্জ	১,৩০৬	৪০৬
হাইলাকান্দি	৬৬৭	২৯৭
কাছাৰ	১৬,৪১৬	৯,২৮৯

বেছি সংখ্যক জনজাতিয়ে নিজৰ জনগোষ্ঠীৰ লোকৰ লগত ভাব বিনিময় কৰিবলৈ নিজৰ নিজৰ ভাষা ব্যৱহাৰ কৰে। কিন্তু এটা জনগোষ্ঠীৰ লোকে অন্যান্য জনগোষ্ঠীৰ লোকৰ লগত ভাব বিনিময় কৰিবলৈ প্ৰধানকৈ অসমীয়া ভাষাৰ আশ্ৰয় লোৱা দেখা যায়। গতিকে বহুতো জনজাতিৰ বাবে অসমীয়া ভাষাটো দ্বিতীয় ভাষাৰ (second language) দৰে। আনহাতে কেইটামান জনগোষ্ঠী অথবা সিবিলাকৰ কেইটামান ফৈদে নিজৰ পূৰ্ব পুৰুষৰ ভাষা এৰি অসমীয়া ভাষাকে প্ৰধান ভাষা (first language) বা মাতৃভাষা (mother tongue) হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছে। অৱশ্যে তেওঁলোকে অসমীয়া ভাষাটো ব্যৱহাৰ কৰোঁতে তেওঁলোকৰ মাতৃভাষাৰ উচ্চাৰণ ৰীতি অনুযায়ী বা গঠন ৰীতি অনুযায়ী সজাই লোৱা দেখা যায়। তাত তেওঁলোকৰ ভাষাৰ শব্দ সম্ভাৰো যথেষ্ট পৰিমাণে প্ৰৱেশ কৰে। ফলত তেওঁলোকে কোৱা অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপটো মান্য অসমীয়া ভাষাৰ পৰা কিছু পৃথক হয়। বীৰেন্দ্ৰনাথ দত্তৰ ভাষাত—“...of particular interest from the overall sociological point of view are the dialectal forms which are used by the people of different tribal stocks living allover Assam at different level of acculturation.....But the Assamese used by each is practically an incident dialect as it is very much influenced by the peculiarities of

pronunciation, intonation stress and accent and even vocabulary and syntax of the respective tribal languages.....Developed as mediums of cultural contact, these tribal oriented dialects have played a vital role in the weilding of the diverse tribal elements into the Assamese cultural milieu. ৪৮ যিসকল জনগোষ্ঠীয়ে অসমীয়া ভাষাটোক দ্বিতীয় ভাষা হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে, তেওঁলোকৰ অসমীয়া ৰূপটো পিজিনৰ পৰ্যায়তে আছে। তেনেকুৱা কেইটামান ৰূপ হ'ল- নাগালেণ্ডৰ নগাসকলে কোৱা নাগামিজ, অৰুণাচলত প্ৰচলিত নেফামিজ বা অৰুণামিজ, বাভাৰ ৰংদানি, মায়তৰি আৰু কোচা ফৈদে কোৱা আঞ্চলিক অসমীয়া, বৰোভাষী সকলে কোৱা আঞ্চলিক অসমীয়া, কাৰ্বিসকলে কোৱা আঞ্চলিক অসমীয়া, মিচিংভাষীসকলে কোৱা আঞ্চলিক অসমীয়া ইত্যাদি। অসমীয়া ভাষাৰ এই ৰূপসমূহে পিজিন হিচাপে বিভিন্ন জাতি-গোষ্ঠীৰ মাজত অকল যোগাযোগৰ মাধ্যম হিচাপেই ব্যৱহৃত হোৱা নাই, উমৈহতীয়া ভাষা (lingua franca) হিচাপে এইবোৰে অঞ্চলটোত এক বিৰাট ভূমিকা পালন কৰি আহিছে। এই ক্ষেত্ৰত নাগামিজ আৰু অৰুণামিজ বা নেফামিজৰ ভূমিকা অনস্বীকাৰ্য। এই দুটা ৰূপে সম্প্ৰসাৰিত পিজিনৰ (expanded pidgin) ৰূপ লাভ কৰি ইতিমধ্যে ৰেডিঅ' যোগে প্ৰচাৰিত হৈ আহিছে। বীৰেন্দ্ৰনাথ দত্তৰ ভাষাত-“*Basically two contact languages (i.e. Nagamese and Nefamese) extending from Assamese, they have not only proved functionally usefull among the people of the two regions but have also gained sufficiently respectable status to be use for formal public purposes, including radio broadcastes whatever their future, there is denying the fact that they have played a historically important role.*”^{৪৯}

ভৈয়ামৰ কেইটামান জনগোষ্ঠীয়ে সম্পূৰ্ণৰূপে আৰু কেইটামান জনগোষ্ঠীৰ কেইটামান

---

৪৮. 'Non-Standard Forms Of Assamese: Their Socio-cultural Role', LINGUISTIC SITUATION IN NORTH-EAST INDIA, (ed.:Mrinal Miri, second edition, 2003, p. 107- 08

৪৯.উক্ত গ্ৰন্থ, p. 109.

ফৈদে তেওঁলোকৰ পূৰ্ব পুৰুষৰ ভাষা এৰি অসমীয়া ভাষাকে মাতৃভাষা হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছে। সোনোৱাল কছাৰী, ৰাজবংশী আৰু আহোম সকলে নিজৰ ভাষা সম্পূৰ্ণ ৰূপে এৰি অসমীয়া ভাষাকে মাতৃভাষা হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছে। সেইদৰে ৰাভাৰ পাতি, বিটলীয়া, টোটলা, হানা আদি ফৈদে অসমীয়া ভাষাকে মাতৃভাষা হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছে। ভৈয়ামত বাস কৰা মিচিঙৰ চামগুৰিয়া, টেমাৰগঞা, বংকোৱাল, বেবেজিয়া আৰু বিহিয়াসকলে অসমীয়া ভাষাটোকে মাতৃভাষা হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছে। সেইদৰে দেউৰীৰ টেঙাপনীয়া, বৰগঞা আৰু পাটৰগঞাই অসমীয়া ভাষাকে মাতৃভাষা হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছে। কিন্তু তেওঁলোকৰ অসমীয়া ৰূপত স্বকীয় বৈশিষ্ট্য কিছুমান সোমাই একো একোটা উপভাষাৰ সৃষ্টি কৰিছে। যেনে — সোনোৱাল-অসমীয়া, ৰাজবংশী-অসমীয়া, আহোম-অসমীয়া, ৰাভামিজ বা ৰাভা-অসমীয়া, মিচিং-অসমীয়া, দেউৰী-অসমীয়া, বাগানীয়া অসমীয়া, হাজং-অসমীয়া ইত্যাদি।^{৫০} এই আটাইবোৰ উপভাষাই একো একোটা ক্লেণ্ডল। কাৰণ এই উপভাষাসমূহৰ সৃষ্টি হৈছে সংশ্লিষ্ট জনগোষ্ঠীটোৰ ভাষা আৰু অসমীয়া ভাষাৰ সংমিশ্ৰণত আৰু এই উপভাষাসমূহ সেই সেই জনগোষ্ঠীৰ প্ৰধান ভাষা বা মাতৃভাষা। আনহাতে এই উপভাষাবোৰ নিসন্দেহে অসমীয়া ভাষাৰ জনগোষ্ঠীয় বা নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা।^{৫১}

১.৭০ অধ্যয়নৰ পৰিসৰ :

ৰাভা ভাষা নোকোৱা ৰাভাৰ পাঁচটা ফৈদ, যেনে— পাতি, দাহৰি, বিটলীয়া, টোটলা আৰু হানাসকলৰ মাজত প্ৰচলিত ক্লেণ্ডলৰ পৰ্যায় পোৱা ৰাভামিজ উপভাষাটোৰ বিভিন্ন দিশ এই অধ্যয়নৰ ভিতৰত পৰ্যালোচনা কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। তদুপৰি ৰংদানি, মায়তৰি আৰু কোচা ৰাভাসকলৰ মাজত প্ৰচলিত পিজিনৰ পৰ্যায়ত থকা ৰাভামিজ উপভাষাটোৰো বিভিন্ন দিশ ইয়াত সামৰা হৈছে। উপভাষাটোৰ বিশেষকৈ ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপতত্ত্ব আৰু শব্দগত দিশত প্ৰণালীবদ্ধ আলোচনা কৰাৰ লগতে মৌখিক সাহিত্যসমূহৰো আলোচনা আৰু নিদৰ্শন দাঙি ধৰা হৈছে।

১.৮০ গৱেষণাৰ প্ৰণালী :

মোৰ এই গৱেষণা কাৰ্যটো প্ৰধানকৈ ক্ষেত্ৰভিত্তিক অধ্যয়ন। এই গৱেষণা কাৰ্যৰ

৫০. ৰাভা হকাচাম,উপেন : অসমীয়া আৰু অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা, ২০০০, পৃ. ৭

৫১. মৰল, দীপকৰ : প্ৰাগুক্ত গ্ৰন্থ, পৃ. ৮৯

তথ্যসমূহ সংগ্ৰহ কৰোঁতে ৰাভা অধ্যুষিত অঞ্চলসমূহলৈ গৈ বিভিন্ন বয়সৰ আৰু বিভিন্ন লিংগৰ মানুহক লগ ধৰা হয়। বিশেষকৈ গোৱালপাৰা, কামৰূপ, দৰং আৰু নলবাৰী জিলাত ক্ষেত্ৰভিত্তিক অধ্যয়ন কৰি তথ্যসমূহ সংগ্ৰহ কৰা হয়। সংগৃহিত তথ্যসমূহ ইয়াত বৰ্ণনামূলক ভাষাবিজ্ঞানৰ পদ্ধতিত বিশ্লেষণ কৰা হৈছে। তথ্যসমূহ বিশ্লেষণ কৰোঁতে B.K.Kakati-ৰ ‘*Assamese: Its formation and Development*’, M.V. Shreedhar-ৰ ‘*Naga-Pidgin—A socio-Linguistic Study*’, G.C. Goswami-ৰ ‘*Structure of Assamese*’, U.N. Goswami-ৰ ‘*A Study in Kamrupi: A Dialect of Assamese*’, P.C. Bhattacharya-ৰ ‘*A Descriptive Analysis of the Boro Language*’, উপেন ৰাভা হাকাচামৰ ‘*ৰাভা কথিত ভাষা আৰু অসমীয়া ভাষা : এটি তুলনামূলক অধ্যয়ন*’ (অপ্ৰকাশিত) আদি গৱেষণা গ্ৰন্থক আৰ্হি স্বৰূপে লোৱা হৈছে।

১.৮০ অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব :

অসমীয়া ভাষাৰ আঞ্চলিক উপভাষাসমূহৰ গৱেষণামূলক অধ্যয়ন ইতিমধ্যে কিছু পৰিমাণে হৈছে যদিও নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাসমূহৰ অধ্যয়ন তেনেকৈ হোৱাই নাই বুলিব পাৰি। অসমৰ দৰে বিভিন্ন জাতি-জনজাতিয়ে বাস কৰা ৰাজ্য এখনত অসমীয়া ভাষাই সংযোগী ভাষাৰূপে বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত কেনেকুৱা ধৰণৰ ৰূপ লৈছে, তাৰ অধ্যয়ন নিতান্তই প্ৰয়োজন। নাগামিজ ভাষাৰ বিষয়ে গৱেষণামূলক অধ্যয়ন হৈছে^{৫২} যদিও আহোম-অসমীয়া, মিচিং-অসমীয়া, ৰাভামিজ, হাজং-অসমীয়া আদি নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাসমূহৰ বিষয়ে প্ৰণালীৱদ্ধ অধ্যয়ন তেনেকৈ হোৱা নাই।^{৫৩} অথচ অসমীয়া জাতিৰ গঠন আৰু সমন্বয়ত এই নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাসমূহৰ গুৰুত্ব অধিক। তদুপৰি অসমীয়া মৌখিক সাহিত্যলৈ এই নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাসমূহৰ অৱদান যথেষ্ট। সেই ফালৰ পৰা চাবলৈ গ’লে এই উপভাষাসমূহৰ অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব যথেষ্ট আছে। এই গুৰুত্ব উপলব্ধি কৰি এই গৱেষকে ৰাভাসকলৰ মাজত প্ৰচলিত আৰু ৰাভা আৰু অসমৰ অন্যান্য জনগোষ্ঠীৰ মাজত সমন্বয়ৰ সঁতু স্বৰূপ ‘ৰাভামিজ’ নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰিবলৈ এই গৱেষণা গ্ৰন্থখনত প্ৰয়াস কৰিছে।

৫২. B.K. Baruah : *The Nagamese language : A Descriptive analysis*, an unpublished thesis; M.V. Shreedhar : *Naga-pidgin—A Socio-Linguistic Study* আদি।

৫৩. অৱশ্যে এইবিলাক উপভাষাৰ কিছু প্ৰাথমিক পৰ্যায়ৰ বিচাৰ-বিশ্লেষণ একেবাৰে নোহোৱাও নহয়। দ্ৰষ্টব্য : মৰল, দীপকৰ : উপভাষা-বিজ্ঞান, ২য় সংস্কৰণ, ১৯৮৯ আৰু ৰাভা হাকাচাম, উপেন : *অসমীয়াৰ কেইটিমান নৃ-গোষ্ঠীয় উপভাষা* (প্ৰবন্ধ), গৰীয়সী, চেণ্ডেম্বৰ আৰু নৱেম্বৰ সংখ্যা, ২০০৪